

شهر جهانی

حسین بنی فاطمه^۱

چکیده

جهانی شدن باعث ایجاد تغییر و تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زیادی در اکثر نقاط دنیا شده است و شاید شهرها در این زمینه، شهرها شاید بیشترین تاثیر پذیری را داشته‌اند. در یکی دو دهه گذشته مفهوم جدیدی از شهر در ادبیات جامعه‌شناسی و مطالعات شهری با عنوان "شهر جهانی" رواج یافته است. هر چند هنوز درباره تعریف دقیق و تعیین معیارهای شهر جهانی اتفاق نظری به دست نیامده است، ولی در این مورد که فن‌آوری‌های جدید اطلاعات، ارتباطات، مخابراتی، سهولت نقل و انتقالات افراد و کالاها و... دامنه فعالیت‌ها در شهرها نتیجه اهمیت و نقش آفرینی برخی شهرهای جهان را افزایش داده‌اند، اتفاق نظر نسبی‌ای وجود دارد. مقاله حاضر که با روش توصیفی انجام گرفته است در نظر دارد مفهوم "شهر جهانی" را معرفی کرده، برخی تعریف‌ها و ویژگی‌های این گونه شهرها را در رد که نماید و نقش آنها را در فرایند عام تر جهانی شدن مورد بررسی قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: شهر جهانی، جهانی شدن، سرمایه انسانی، تجربیات فرهنگی، فعالیت‌های

سیاسی.

تعریف

شهر جهانی^۱ عبارت از شهری است، که تصور می‌رود نقطه تلاقی در نظام اقتصاد جهانی باشد. این مفهوم از مطالعات شهری و جغرافیایی مشتق شده و بر این ایده تکیه می‌کند که جهانی شدن می‌تواند در مناطق استراتژیک جغرافیایی با توجه به اهمیت عملکرد آنها در سلسله مراتب نظام تجاری و مالی جهانی عملکرد داشته باشد. پیچیده ترین این مناطق «شهر جهانی» است که ارتباطی نافذ و تأثیری مستقیم و ملموس بر پدیده‌های جهانی از طریق عامل اجتماعی-اقتصادی دارد (ساسن، ۲۰۰۳: ۸). البته توافقی در میان اندیشمندان در تعریف از شهر جهانی وجود ندارد. چند نمونه از این تعاریف در ادامه آورده می‌شوند.

هال شهرهای جهانی^۲ را بر اساس نقش چند گانه آنها تعریف می‌کند، این نقش‌ها عبارتند از:

- مرکز قدرت‌های سیاسی ملی و بین‌المللی و نهادهای دولتی؛
- مرکز تجاری ملی و بین‌المللی، که به عنوان مرکز بازرگانی کشور خود و گاهی نیز کشورهای همسایه عمل می‌کنند؛
- مرکز خدمات بانکی، بیمه‌ای و امور مالی مربوط به آنها؛
- مرکز تمامی امور تخصصی پیشرفته در تمامی زمینه‌ها؛
- مرکز جمع‌آوری و انتشار اطلاعات؛
- مرکز مصرف انبوه؛
- مرکز هنری، فرهنگی و سرگرمی و فعالیت‌های مربوط به این فعالیت‌ها (هال، ۱۹۶۶):

(۴۱)

یاکوبز شهرهای پویا^۳ را به عنوان مراکز نوآوری، که تولیدات آنها به طور مستقیم وارد چرخه تجاری، چه در سطح منطقه و کشوری و چه در سطح جهانی می‌شوند، تعریف

1 Global City

^۲ هال و فریدمن از شهر جهانی با عنوان World City و ساسن نیز با Global City یاد می‌کنند.

3 Dynamic Cities

می‌کند. (یاکوبز، ۱۹۸۴: ۲۹). تئوری شهر جهانی فریدمن^۱ نیز شهر جهانی را بر اساس داشتن سه شاخص معرفی می‌کند،

۱- فعالیت ادارات مرکزی شرکت‌ها

۲- مراکز مالی

۳- شهرهای مفصلی یا پیوندی^۲ (که اقتصاد ملی یا منطقه‌ای را به اقتصاد جهانی می‌کنند) (فریدومن، ۱۹۸۶: ۷۲)

طرح مفصل بندی فضایی فریدمن از شهر، مربوط به فعالیت‌های آن به عنوان مرکزی است که از آن طریق پول، کارگران، اطلاعات، کالا و غیره در نتیجه روابط مفصل بندی اقتصادی بین مناطق حومه و اقتصاد جهانی به آنجا سرازیر می‌شوند. وی استدلال می‌کند که معیار این مفصل بندی فضایی شهرها را در رده‌های جهانی (نیویورک)، چند ملیتی (میامی)، ملی (مکزیکوسیتی) و زیر منطقه‌ای^۳ (سان فرانسیسکو) قرار می‌دهد.

ساسن با تمایز شهر جهانی^۴ و شهر جهانی^۵ -مورد نظر فریدمن- (که در تمام طول تاریخ وجود داشته است)، بیان می‌کند که شهرهای جهانی محصول جدید فرآیند جهانی شدن هستند. تکنولوژی‌های جدید، ارتباطات مخابراتی و فن آوری اطلاعات منجر به تمرکز زدایی و انباشت فعالیت‌های اقتصادی شده است. این ترکیب فضایی و یکپارچگی جهانی نقطه عزیمتی است که موجب پیدائی نقش استراتژیک جدیدی برای شهرهای عمده و همچنین گونه جدیدی از شهرها گردیده است (که ذاتاً از مراکز بانکداری و تجاری سنتی متفاوت هستند). (ساسن، ۱۹۹۱: ۸۹). رویکرد اصلی ساسن در تعریف شهر جهانی با توجه به چرخه مجازی اقتصادی و چهار کارکرد جدید مشخص می‌شود،

۱- تقاضا جهت کنترل، شهرها را تبدیل به مراکز فرماندهی می‌کند؛

1 Friedmann

2 Articulator Cities

3 Sub-regional

4 Global City

5 World City

- ۲- این امر به ارایه خدمات مربوط به بخش مالی و تجاری شده و شهرها تبدیل به مکان‌های کلیدی برای بخش اقتصادی پیشرو منجر می‌گردند؛
- ۳- در این صورت شهرها تبدیل به محل‌های نوآوری و تولید برای این بخش از اقتصاد (اقتصاد پیشرو) می‌گردند،
- ۴- و این شهرها بازار مصرف برای تولیدات بخش پیشرو اقتصادی را فراهم می‌آورند.
- سازمان شهرهای نیویورک، لندن و توکیو را به عنوان الگوهای شهرهای جهانی ذکر می‌کند- که بیش از یک مقرر فرماندهی ساده هستند، و اولین مراکز خدماتی جهانی در تاریخ شهرنشینی جهان به شمار می‌روند.
- حال که در سال ۱۹۶۶ تعریف خود را ارایه کرده بود، در اواخر توجه خود را معطوف به تأثیرات تغییر از تولید محصولات اقتصادی به فن آوری اطلاعات کرده است. همچنان که مراکز تولیدی جهان در حال پراکنده شدن در نقاط مختلف هستند، ارایه خدمات پیشرفته در شهرهای تجاری خاصی متمرکز می‌شوند. این شهرها خدمات تخصصی تجاری نظیر حقوق تجاری و حسابداری، تبلیغات و خدمات روابط عمومی را به سوی خود جذب می‌کنند؛ آنها همچنین گردشگری تجاری و عملیات مربوط به معاملات املاک را نیز که منجر به اثر گذاری در سیستم حمل و نقل، ارتباطات، خدمات شخصی و بخش تفریحی- فرهنگی می‌شوند را نیز به خود جذب می‌کنند. (هال، ۱۹۹۵a؛ ۹-۱۶۱:هال، ۱۹۹۵b؛ ۳۱-۳۰) کاستلز شهر جهانی را نه فقط بر اساس عملکرد و ویژگی‌های آن، بلکه به عنوان پدیده‌ای شبکه‌ای شده می‌بیند، و بیان می‌کند که وضعیت و نقش ویژه شهرهای خاص هر چه که باشد، ویژگی بارز آنها شبکه‌ای بودن است. (کاستلز، ۱۹۹۶: ۳۵).
- ریچارد فلوریدا^۱ در سال ۲۰۰۲ با ارائه نظریه «طبقه خلاق»^۲ موفقیت و یا شکست نسبی اقتصاد یک شهر را در ارتباط با جذب و سازگاری طبقه خلاق سیار آن قرار می‌دهد. فلوریدا بر این باور است که طبقه خلاق جدید از نظر تحصیلی در سطحی بسیار بالا،

متخصصانی با حقوق بالا در صنایع گوناگون، دارای ارزش‌های اخلاقی مشترک، تفاوت و شایستگی و نیروهایی نو پدید در اقتصاد آمریکا هستند. جهت کنترل قدرت و تاثیر این نیروهای خلاق، شرکت‌ها (و مناطق شهرداری و شهرهای در حال رشد) نیازمند به ایجاد فضاهایی هستند که این نیروها در آن احساس راحتی و پذیرفته شدن نمایند. «شهرهای خلاق»^۱ مورد نظر فلوریدا همچنان که مراکز نوآوری هستند، جاذبه‌ای برای استعدادها نیز هستند و قابلیت آن را دارند که پیوسته با تغییرات سریع جهانی خود را مطابقت داده و از رکود صنعتی یا تصلب نهادی جلوگیری نمایند. انتقادی که بر این تئوری وارد است این که بر اساس مطالعاتی است که در شهرهای آمریکا صورت گرفته ارایه شده است، و قابلیت کاربرد در مورد اقتصاد جهانی و دیگر شهرهای جهان را ندارد، در حالی که بسیار از نمونه‌های شهری در داخل آمریکا نیز اعتبار و قوت ارتباط بین خلاقیت و ایجاد شغل در شهرها را رد می‌کنند (که این امر بیشتر در قسمت‌های حاشیه‌ای شهر اتفاق می‌افتند) (مالانگا، ۲۰۰۵: ۳).

تیلور^۲ مطرح می‌کند که متأسفانه کمبود داده‌های تحقیقی مانع از ارایه تعریف و تئوری خاصی در مورد شهرهای جهانی شده است. وی بیان گر این مطلب است که شهرهای جهانی سبب رشد اطلاعاتی، علمی و خلاقیت بین بخشی، بر اثر تولید کالاهای خدماتی جدید می‌شوند. این امر به خاطر فعالیت جهانی انحصار دانش (بانکداری، حسابداری، سرمایه گذاری و مشاوره‌های مالی) است که تجارت از طریق آنها شبکه‌ای در بین این گونه شهرها را به وجود می‌آورد (تیلور، ۲۰۰۴: ۱۷).

به تازگی کوین اوکانر^۳ تعریفی جدید از شهر جهانی بر پایه تعریف پیشین فریدمن ارائه کرده است. تاکید وی بیشتر بر قدرت، سلطه و کنترلی است که بر پایه فعالیت‌های خدمات تجاری و سرمایه گذاری صورت می‌گیرد. او تاکید می‌کند که رشد اهمیت فعالیت‌های

1 Creative Cities

2 Taylor

3 Kevin O'Connor

تجاری شهرهای جهانی و رابطه بین این شهرها، آنها را دارای اهمیت فوق العاده‌ای نموده است.

بحث‌های پیرامون شهر جهانی

مفهوم شهر جهانی در بسیاری از زمینه‌ها تبدیل به مفهومی پرطرفدار شده است. شهر جهانی مرکزی جهت سرازیری سرمایه و اطلاعات جهانی، دفاتر مرکزی و شعبات شرکت‌های چند ملیتی است. این شهر مرکز فرماندهی شرکت‌های فراملی^۱ است که از این مرکز زیر مجموعه‌های تولیدی خود را در تمام نقاط جهان هدایت می‌کنند. جهت انجام این امر، شرکت‌های فراملی به همکاری صنایع متفاوتی احتیاج دارند. ساسن از این صنایع به عنوان خدمات تولیدی یاد می‌کند. برخی از محققین از مفاهیمی که ساسن مطرح کرد در رده بندی شهرهای جهانی استفاده می‌کنند. آنها از شاخص‌هایی نظیر تعداد خدمات تولیدی و دفاتر مرکزی شرکت‌ها، جهت رده بندی و ترسیم نقشه شهرهای جهانی استفاده می‌کنند (تیلور، ۲۰۰۰: ۶). این رده بندی موجب اعتلای جایگاه بسیاری از دولت مردان کشورهای در حال توسعه می‌شود. هر چند این تحقیقات مباحثات بسیاری را برانگیخته است. اولاً کانون توجه آن فقط بر «شهرهای جهانی فوق بزرگ»^۲ نظیر لندن، نیویورک و توکیو است، و بسیاری از شهرهای جهانی شده و یا شهرهای جهانی در حال ظهور در این مطالعات جایگاهی ندارند. (والی، ۲۰۰۶: ۳۸۰) کیم^۳ و هیل^۴ استدلال می‌کنند، از آنجایی که تفاوت‌هایی در کارکرد دولت‌ها وجود دارد، بنابر این مسیری که شهری مانند نیویورک برای جهانی شدن خواهد پیمود، متفاوت تر از شهرهایی نظیر توکیو و لندن خواهد بود. علاوه بر این، اولدز^۵ و یونگ^۶ بر این باورند که تحقیقات بیشتری، که در قالب تاریخی و

1 Transnational corporations(TNCs)

2 Hyper-global cities

3 Kim

4 Hill

5 Olds

6 Yeung

ویژگی‌های جغرافیایی باشند، باید صورت گیرند. آنها همچنین خاطر نشان می‌شوند که سوالات بی جواب بسیاری در این مورد که چگونه یک شهر می‌تواند تبدیل به شهری جهانی گردد بی پاسخ مانده‌اند (وانگ و جو، ۲۰۰۲)

به طور خلاصه، تئوری‌های پیدائی و جهانی شدن شهرها بر این باورند که باید جوابی برای سوال «چگونه می‌توان شهر جهانی شد» یافت، و فرآیندهای این شدن را تبیین کرد.

ویژگی‌ها

شهر جهانی وضعیتی سودمند دارد، و به همین سبب است که گروه‌های زیادی سعی در طبقه بندی و رتبه بندی شهرهای جهانی و غیر جهانی دارند (دوئل و هابارد، ۲۰۰۲: ۳۵۳) هر چند اتفاق آرایی در مورد شهرهای پیشرو جهان وجود دارد. (گاوک، ۱۹۹۹: ۵) معیارها برای شهر جهانی گرایش به «معیار ارزش»^۱ (برای مثال اگر بخش تولیدی-خدماتی بزرگترین بخش است، پس شهر X یک شهر جهانی است)، و یا بر پایه «تعیین نزدیک»^۲ (یعنی اگر بخش تولیدی-خدماتی شهر X از مجموع بخش‌های تولیدی-خدماتی چند شهر مشخص بزرگتر باشد، پس این شهر، شهری جهانی است) (دوئل و هابارد، ۲۰۰۲: ۳۶۰) است.

ویژگی‌هایی که گاهی اوقات انتخاب می‌شوند عبارتند از:

- آشنایی بین المللی با نام شهر؛ که شهر بدون نیاز به واحد سیاسی بالاتر شناخته می‌شود. برای مثال، هر چند شهر و واحدهای سیاسی متعددی به نام پاریس وجود دارند، در سطح بین المللی احتیاجی به معرفی پاریس با پسوند فرانسه وجود ندارد.
- مشارکت و ایفای نقش موثر در وقایع بین المللی؛ برای مثال واشنگتن، برلین و بروکسل پایتخت‌های اصلی در تحولات بین المللی هستند.

1 Yardstick value

2 Imminent determination

- جمعیت تا حدودی زیاد (مرکز یک منطقه مادر شهری^۱ با جمعیتی در حدود یک میلیون نفر و جمعیت ابرشهری چند میلیونی)
- یک فرودگاه بین المللی بزرگ که خدماتی برای چندین شرکت هواپیمایی بین المللی ارایه نماید.
- سیستم حمل و نقل پیشرفته که شامل چندین بزرگراه و شکل های متعددی از شبکه حمل و نقل عمومی است.
- در غرب، چندین اجتماع و فرهنگ های بین المللی (نظیر شهرک چینی ها^۲، ایتالیای کوچک^۳، تهرانجلس^۴ و یا اجتماعات مهاجر متعدد) وجود دارند؛ برای مثال در نیویورک، لس آنجلس، تورنتو، شیکاگو، سان فرانسیسکو، ساو پائولو و ونکوور. در قسمت های دیگر جهان نیز شهرهایی وجود دارند، که شرکت های بزرگ خارجی اجتماعات تخصصی مربوط به آن ها را به خود جذب می کنند؛ نظیر هنگ کنگ، مسکو، شانگهای، سنگاپور و توکیو.
- نهادهای مالی بین المللی، موسسات حقوقی، شعب مرکزی شرکت های چند ملیتی و مراکز بورس (نظیر بانک جهانی و یا مرکز بورس نیویورک) که تاثیر عظیم بر اقتصاد جهانی دارند.
- زیر ساخت های پیشرفته ارتباطی که توسط شرکت های پیشرفته فراملی ایجاد شده اند، نظیر فیبرهای نوری، شبکه اینترنت بی سیم^۵ ف خدمات تلفن همراه و دیگر خطوط پرسرعت ارتباطی.
- نهادهای معروف فرهنگی بین المللی نظیر موزه ها و دانشگاه ها.
- چشم انداز فرهنگی پویا، شامل فستیوال های فیلم (مانند جشنواره فیلم برلین^۱ و تورنتو)، اکران اولیه فیلم های پرفروش، جشنواره های موسیقی و تئاتر، ارکستر، اپرا، نمایشگاه های هنری و اجراهای تئاتر خیابانی.

1 metropolitan
2 Chinatown
3 Little Italy
4 Tehrangeles
5 Wi-Fi network

- وجود چندین رسانه موثر و قوی بین المللی با برد جهانی، نظیر بی بی سی^۱، روترز^۲، نیویورک تایمز^۳ و یا فرانس پرس^۴.
- موسسات ورزشی قوی، شامل امکانات عمده ورزش، تیم‌های محلی در لیگ‌های ورزشی معتبر، و توانایی و تجربه تاریخی و تجربه تاریخی جهت انجام رویدادهای ورزشی مهم بین المللی نظیر مسابقات المپیک، جام جهانی فوتبال و یا مسابقات گرند اسلم^۵.

مطالعات در این حوزه

یکی از اولین تلاش‌ها جهت تعریف، مقوله بندی و رتبه بندی شهرهای جهانی در سال ۱۹۹۹ توسط مرکز جهانی شدن و شبکه و گروه مطالعه شهرهای جهان^۶ وابسته به گروه جغرافیای دانشگاه لاف بور^۷ و^۸ انجام شد. نتایج این تحقیق در نشریه شماره ۵ این موسسه به چاپ رسید و شهرها را بر اساس پیش بینی‌های لازم جهت «تولید خدمات پیشرفته» نظیر حسابداری، تبلیغات، تهیه سرمایه و حقوق قضایی رتبه بندی کرد. (گاوک، ۱۹۹۹: ۸) فهرست این موسسه از سه قسمت عمده و چندین زیر مجموعه تشکیل می‌شود. این تقسیم بندی بیشتر بر اساس وجود دفاتر شرکت‌های چند ملیتی و شرکت‌های بزرگ در این شهرها بود، و معیارهای فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در آن جایی نداشتند.

تلاش مجددی که از سوی این موسسه در سال ۲۰۰۴ برای مقوله بندی دوباره شهرها صورت گرفت، چندین متغیر جدید را نیز معرفی کرد؛ اما همچنان در این موقله بندی نیز مواضع اقتصادی اهمیت بیشتری از فرهنگ و سیاست داشتند.

1 Berlinale

2 BBC

3 Reuters

4 The Nre York Times

5 Agence France-Presse

6 Grand Slam tennis

7 Globalization and World Cities Study Group and Network(GaWC)

8 Loughborough University

در اکتبر ۲۰۰۸ مجله آمریکایی سیاست خارجی^۱ در همکاری با موسسه کییرنی^۲ و شورای مشورتی شیکاگو در امور جهانی و با همراهی ساسکیا ساسن و ویتولد ریپزینسکی^۳ ریپزینسکی^۳ رتبه بندی جدیدی از شهرهای جهانی به چاپ رساند. مجله سیاست خارجی اشاره کرد « بزرگترین و به هم پیوسته ترین شهرهای جهانی که دستور کارهای جهانی را تنظیم می کنند، موجب مخاطرات زیست محیطی جهانی می شوند و مرکز ائتلاف جهانی هستند. آنها موتور رشد کشورهای خود و دروازه منابع برای منطقه خود هستند» (اطلاعات شهر جهانی، ۲۰۱۰: ۱).

این رتبه بندی بر پایه ارزیابی ۲۴ معیار در ۵ زمینه فعالیت های تجاری، سرمایه انسانی، تبادل اطلاعات، تجربیات فرهنگی و فعالیت های سیاسی است. در صدر این رتبه بندی به ترتیب شهرهای نیویورک، لندن، پاریس، توکیو و هنگ کنگ قرار می گیرند.

نقش شهرهای جهانی در جهانی شدن

در حالی که در راس شهرهای جهانی سه شهر عمده نیویورک، لندن، و توکیو قرار دارند، شهرهای جهانی جدیدی نیز در حال شکل گیری هستند، که در راستای آماده کردن حال و آینده کره زمین جهت جهانی شدن عمل می کنند. مادام که شهرهای جهانی در گوشه و کنار جهان در حال رشد هستند برخی محققین لزوم گسترش چنین شهرهایی را به زیر سوال می برند. در مقاله ای با عنوان "شهر: مابین نمایش توپوگرافیک و قدرت فضایی پروژه ها"^۴ ساسن بیان می دارد که « پویایی های ویژه و ظرفیت هایی که واژه های جهانی شدن و دیجیتالی شدن به دست آورده اند، علائمی برای امکان دگرگونی عظیمی در این پویایی و فضا سازی ارابه می کنند. تفاسیر مسلط ادعا می کنند که دیجیتالی شدن، درون را کاملاً از دنیای مادی بیرون می کشد. مفاهیم اساسی در گزارش مسلط در مورد اقتصاد

1 Foreign Policy

2 A.T.Kearney

3 Witold Rybczynski

4 The City: Between Topographic Representation and Spatialized Power Projects

جهانی-جهانی شدن، اقتصاد اطلاعاتی، و پردازش اطلاعات-همگی به این امر اشاره می‌کنند که دیگر مکان بیش از این مسأله‌ای نیست» (ساسن، ۲۰۰۱: ۱۳). چنان که نگارنده مقاله فوق کاملاً شرح می‌دهد، امروزه شهرهایی وجود دارند که چنین پنداشته می‌شود که لزومی برای تمرکز جمعیت در آنها وجود ندارد. امروزه در دنیای دیجیتال، یکی از بحث‌هایی که وجود دارد این است که مادام که فن آوری پیشرفته به ما اجازه می‌دهد تا کارهای خود را از هر نقطه‌ای انجام دهیم، این امر لزوم جمع شدن انسان‌ها در مکان خاصی را کاهش می‌دهد. این موضوع ساده سازی بحث در حد افراطی آن است، زیرا علیرغم پیشرفت‌های تکنولوژیک در این عصر، شهرها اهمیت خود را از دست نداده‌اند و از وسعت شان نیز کاسته نشده است. شاید این امر به خاطر بحث محلی‌گرایی و یا انباشتگی اقتصادی باشد، که نزدیکی شرکت‌ها و صنایع به هم، و مزایایی که این مجاورت به هم ارائه می‌نماید، جذبه چنین مکان‌هایی را افزایش می‌دهند. بنابر این، علی‌رغم جهانی شدن و دیجیتالی شدن که در مقاله فوق ذکر گردیده، به نظر می‌رسد که اهمیت مناطق شهری چنان که این نگارنده بیان می‌کند کاهش نیافته است.

شهرهای جهانی در دوران کنونی به سه دلیل اهمیت روزافزونی پیدا کرده‌اند: (۱) بزرگی و شدت جریان سرمایه جهانی، (۲) احتیاج روزافزون جهت متمرکز نمودن کنترل و فرماندهی مسؤولیت‌ها در اقتصاد جهانی نامتمرکز (۳) لزوم زیر ساخت‌های فنی برای صنایع مالی و تجاری^۱. « این مباحث بر پایه مشاهداتی است که در دهه ۸۰ میلادی بر اثر رشد صنایع مالی و تجاری اتفاق افتاد. بعدها، توسعه مجدد این شهرها همچنین وابسته به گسترش شگفت‌انگیز رسانه‌ها، و شرکت‌های فرهنگی و اطلاعاتی بود.» (تیلور، ۲۰۰۴: ۲۸)

آنچنان که قبلاً اشاره شد، سیستم‌های حمل و نقل عمومی پیشرفته یکی از ویژگی‌های عمومی شهرهای جهانی هستند. « شمار مسافرانی که از شبکه ریلی لندن، به ویژه در داخل و اطراف پایتخت، استفاده می‌کنند به سرعت افزایش یافته، اما حرکت در جهت افزایش ظرفیت و کاهش شلوغی به دلیل اختصاص یافتن بودجه توسعه‌ای آن جهت تعمیر و

1 Financial and business services(FBS)

نگهداری، متوقف شده است» (ساسن، ۲۰۰۱: ۱۸) سیستم‌های حمل و نقل عمومی برای تمامی شهرها مهم هستند، ولی برای شهرهای جهانی‌ای نظیر لندن نقشی حیاتی دارند. سیستم حمل و نقل لندن^۱ باید بهبود یابد و یا در غیر این صورت نقش این شهر در اقتصاد جهانی رو به افول خواهد گذاشت.

رقابت برای عنوان شهر جهانی

رقابت شدیدی برای معرفی کردن شهرهای گوناگون به عنوان شهر جهانی وجود دارد. شماری از این شهرها عبارتند از سئول، شانگهای، سنگاپور، دالاس، استکهلم، کپنهاگ و... مثلاً در پوستری که درصدد معرفی استکهلم به عنوان شهری جهانی آمده است، این شهر را چنین معرفی می‌کند، تا سال ۲۰۳۰ حدود سه و نیم میلیون نفر در ناحیه استکهلم زندگی خواهند کرد که ۴۰٪ آنها سوئدی خواهند بود. از این جمعیت حدود یک میلیون نفر در منطقه شهری استکهلم ساکن خواهند بود. برای استقبال از چنین رشدی بودجه‌ای معادل ۳۰ میلیارد یورو تا سال ۲۰۳۰ برای توسعه زیرساخت‌های این شهر اختصاص خواهد یافت. شورای شهر در حال حاضر درصدد توسعه زیرساخت‌های مطالعاتی و پژوهشی خود است. این شهر به عنوان بزرگترین شهر و قلب تپنده بزرگترین کشور اسکاندیناوی معرفی می‌شود که دارای چندین کارخانه چند ملیتی، بزرگترین بازار بورس منطقه اسکاندیناوی و میزبان بیشترین تعداد توریست‌های منطقه است (استکهلم، ۲۰۱۱).

ابوظیبی نیز در این رقابت برنامه توسعه شهری خود را تا تاریخ ۲۰۳۰ اعلام می‌کند. در این برنامه محورهای توسعه شهری بر مبنای صنایعی نظیر خدمات، بیوتکنولوژی، دارویی، تولیدات تکنولوژیکی پیشرفته و خدمات آموزشی پایه ریزی شده‌اند. از لحاظ فرهنگی نیز در سال ۲۰۱۱ شعبه‌ای از موزه گوگنهایم^۲ و مدتی پس از آن نیز اولین شعبه موزه لوور در خارج از پاریس در این شهر افتتاح خواهد شد. در سال ۲۰۰۹ نیز برای اولین بار مسابقات

1 TFL(Transport for London)

2 Guggenheim Museum

اتومبیل رانی جایزه بزرگ فرمول یک^۱ در این شهر برگزار شد (شورای برنامه ریزی ابوظبی، ۲۰۱۱)

مسئولان شهر سیدنی در معرفی این شهر به عنوان شهری جهانی بیان می کنند که این منطقه بهترین نقطه ناحیه اقیانوسیه جهت سرمایه گذاری است. این شهر با داشتن کارخانجات چند ملیتی و نیروی کار تحصیل کرده و چند زبانه منطقه ای جذاب جهت انجام امور تجاری است. سیدنی با قرار گرفتن در منطقه ای که دسترسی آسان به بازارهای تایلند، هنگ کنگ، مالزی، سنگاپور، نیوزیلند و فیلیپین دارد موقعیت تجاری ویژه ای را برای سرمایه گذاری فراهم می کند. ۸۱٪ امور مالی و بیمه ای، ۸۰٪ کارخانجات دارویی، ۸۰٪ امور بانکی منطقه اقیانوسیه در این شهر اتفاق می افتند. ۴۴٪ متخصصین ارتباطات و اطلاعات استرالیا، ۶۵٪ سرپرستی های شرکت های چند ملیتی در منطقه و ۴۰٪ از کارخانجات بیوتکنولوژیک استرالیا در این شهر قرار دارند. (شهر سیدنی، ۲۰۱۱)

شهرهای جهانی در کشورهای در حال توسعه

عنوان شهرهای جهانی اختصاص به کشورهای غنی جهان نداشته و بسیاری از بزرگترین شهرهای جهانی در خارج از کشورهای توسعه یافته قرار دارند. برجسته ترین نمونه های این شهرها عبارتند از بانگوک، بوئنوس آیرس، قاهره، جاکارتا، لاگوس، مکزیکوسیتی، ریودوژانیرو، سائوپالو، شانگهای و یا تهران.

در بسیاری از موارد این شهرها به عنوان مراکز فعالیت های پیشرفته اقتصادی، در اقتصاد ملی خود مطرح هستند. در برخی از کشورها صنعتی شدن سریع وابسته به تمرکز فضایی زیر ساخت های پیشرفته و فعالیت های تولیدی است. بخش تولیدی پیشرفته نیازمند دسترسی به تعداد بسیاری از تولید کنندگان و ارائه کنندگان خدمات با قیمت مناسب است، که عمدتاً به دلیل سطح محدود توسعه در این کشورها در مکان های خاصی یافت می شوند. به ویژه زمانی که فشاری ملی جهت توسعه سریع صنعتی وجود دارد، که نتیجه این امر

باعث انباشتگی شدید می‌شود. این مناطق شهری وسیع همچنین تبدیل به پایگاه‌های ممتازی برای بزرگترین کاخانات ملی و فراملی گشته‌اند. وجود چنین کارخانه‌هایی در این شهرها موجب تقویت توسعه محلی و حمایت از بخش سوم در اقتصاد ملی می‌گردد. چنان توسعه‌هایی به عنوان جاذبه‌ای برای افراد روستائین در کشورها عمل می‌کند، که جهت داشتن درآمد بیشتر به این شهرها مهاجرت می‌کنند. این عامل جذب، که با نوسازی فعالیت‌ها در بخش کشاورزی و سیاست‌هایی که موجب راندن مردم از زمین‌های کشاورزی می‌گردند، همراه می‌شوند، موجب رشد سریع جمعیت محل می‌گردند، و منجر به وضعیتی می‌شوند که تعداد کمی از شهرهای این کشورها جمعیت بسیار زیادی از کشور را در خود جای می‌دهند. این امر جهت توضیح پدیده شهرنشینی ناموزون یاری رسان است.

باید تاکید کرد که تمرکز بیش از حد شهری که در کشورهای در حال توسعه بروز می‌یابد، نتیجه ترکیب دو عامل اساسی است، عامل اول این تمرکز ظهور دسته‌های وسیع تولیدی است که در کشورهای توسعه یافته نیز وجود دارد؛ عامل دوم شرایط ویژه کشورهای در حال توسعه است که شامل پایین بودن سطح شهرنشینی، ضعیف بودن بخش سوم و توسعه ناهمگون زیر ساخت‌ها است. زمانی که این کشورها با سیاست‌هایی که رشد سریع صنعتی را پیگیری می‌کنند، مواجه می‌شوند، این امر در شکل‌گیری یک یا تعداد معدودی شهرهای با جمعیت بیش از حد نمود پیدا می‌کند.

مشکلات اجتماعی و زیست محیطی که در این مرحله شهرنشینی ظاهر می‌شوند در کشورهای در حال توسعه با شدت بیشتری ظاهر می‌شوند. حتی با تمرکز فضایی زیر ساخت‌ها به عنوان استراتژی‌ای جهت ایجاد سریع و ارزان تر حالت توسعه صنعتی پیشرفته، وضعیت زیر ساخت‌ها در این مناطق شهری در اکثر مواقع بسنده نیستند. حمل و نقل، بهداشت، اسکان و سیستم آبیاری عمدتاً به صورت ناهمگونی در فضای کلان شهری پخش می‌شوند، و کمبودهای جدی معمول هستند. در واقع، گاهی چنان تفاوت‌های عمیقی بین نیازهای اجتماعی و امکانات اقتصادی موجود وجود دارد که به جرات می‌توان از

وضعیت بحرانی چنین شهرهایی صحبت کند. به این امر باید توان اقتصادی و اجتماعی کشورهای در حال توسعه را نیز افزود. جمعیت روستایی فقیر و از حقوق خود محروم شده، اغلب اوقات به دلیل سیاست‌های ناعادلانه اقتصادی، خشونت‌های فیزیکی، و یا مالکیت انحصاری زمین‌های کشاورزی توسط ثروتمندان، از زمین‌های خود رانده می‌شوند. این افراد در شهرها به انتهای خط خود می‌رسند و با معرفی شدن به عنوان کارگران جزء در معرض آشفتگی اجتماعی و اقتصادی شدیدی قرار می‌گیرند.

در کشورهای در حال توسعه، حل کردن مشکلات شهرهای جهانی سخت‌تر از کشورهای توسعه یافته می‌باشد. اولاً به خاطر این که این مناطق بسیار غنی‌تر از مناطق دیگر کشور هستند و همچنین دارای جمعیتی هستند که با اختلاف‌های شدید اقتصادی مشخص می‌شوند. در غیاب سیاست‌های مترقی توزیع مجدد درآمدها، در حقیقت تخصیص منابع مالی کافی برای توسعه زیر ساخت‌ها غیر ممکن می‌نماید. در ثانی، دقیقاً به خاطر محدودیت وجود مناطق شهری‌ای که می‌توانند به عنوان زیر بنای بسیاری از بخش‌های مدرن اقتصادی عمل کنند، و نقاطی که می‌توانند با اقتصاد جهانی در ارتباط باشند، معمولاً تمایل کمی جهت پراکندگی فضایی فعالیت‌های جمعیتی و اقتصادی وجود دارد، که کاهش فشارها بر این مراکز را غیر ممکن می‌سازند. برای مثال، حتی اگر منطقه مادرشهری ساووپائولو نقش کمتری از دهه ۱۹۷۰ در اقتصاد برزیل بازی می‌کند (۴۵٪ در مقابل ۶۵٪)، به رشد خود همچنان در مسیری ادامه می‌دهد که عملاً تهیه زیر ساخت‌های لازم برای شهر غیرممکن به نظر می‌رسد. این امر در مقابل تجربه کشورهای توسعه یافته قرار می‌گیرد که شهرهای کوچک‌تر به اندازه کافی میزانی از توسعه یافتگی ملی را جذب می‌کنند تا سلسله مراتب شهری را رعایت کرده و موجب کاهش فشار بر شهرهای بزرگتر شوند. بنابر این بیشتر کشورهای در حال توسعه در حلقه ابرشهرها گرفتار می‌شوند.

بنا به ماهیت فرآیند توسعه که بر پایه صنعتی شدن سریع و س طح مهاجرت داخلی بالا قرار دارد، جمعیت شهرهای جهانی در اقتصادهای در حال رشد بر پایه طبقات اجتماعی، درآمد و گاهی نیز بر اساس نژاد بخش بندی می‌شوند. این مناطق شهری حالت فضایی‌ای

را به خود می‌گیرند که نمایان‌گر این بخش بندی به صورت عمودی از غنی تا به ضعیف باشند. در انتهای یک پیوستار افراد بی بضاعت که در حلبی آبادها ساکن هستند یافت می‌شوند، و در سوی دیگر نیز مناطقی با محله‌های وسیع که ساکنین آنها افراد طبقه متوسط به بالا هستند زندگی می‌کنند. در بسیاری از این شهرهای جهانی برخوردهای اجتماعی پیچیده‌ای با توجه به ترکیب‌های گوناگون طبقاتی، نژادی و نابرابری وجود دارد. خشونت و یا ترس از آن، تبدیل به مرکزی ترین اشتغال ذهنی طبقه بالا می‌شود، که آنها را مجبور به اسکان در خانه‌هایی شبیه به استحکامات نظامی، با دیوارهای بلند و ورودی‌های آهنین، می‌کند. این معماری ترس که منجر به کناره‌گیری اجتماعی و سیاسی افراد ثروتمند از جامعه شهری می‌شود، تنها چهره تکه تکه شده فضاهاى شهری را تشدید می‌کند، و مشکلات بیشتری را بر زیر ساخت‌های شهری تحمیل می‌کند.

اخیراً در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، شهرهای جهانی تحت تاثیر گرایش اقتصادی دوگانه‌ای قرار گرفته‌اند. اولاً تمایلات معینی برای کشاندن فعالیت‌های اقتصادی به سمت خارج از مرکزیت مادر شهر به مناطق حاشیه‌ای پیشین شهر وجود دارد؛ و در ثانی در برخی از کشورها زمینه‌های محدودی جهت مهاجرت زمینه‌های تولیدی عادی- فعالیت‌هایی که وابستگی کمتری به خدمات پیشرفته و ورودی‌هایی که فقط در شهرهای بزرگ یافت می‌شوند احتیاج دارند- به شهرهای کوچک تر وجود دارد. اما چنان که ذکر شد، این تمایلات از چنان قدرتی برخوردار نیستند تا مانع از رشد بی رویه شهرهای بزرگ شوند، و یا فشار وارده بر زیر ساخت‌ها و خدمات را کاهش دهند.

ادامه جهانی سازی اقتصادی، بر جذابیت شهرهای جهانی، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، با ایجاد کارخانجات ملی و یا بین المللی افزوده است. در بسیاری از کشورها، شرکت‌هایی که اصولاً برای مصرف بازار داخلی تولید می‌کردند، خود را در مواجهه با آزادسازی تجاری و پایان سیاست‌های حمایتی دولتی می‌یابند. چنین شرایطی ایجاب می‌کند تا این شرکت‌ها سهم بیشتری از تولیدات خود را در بازار جهانی عرضه کنند، و در مقابل واردات مبارزه کنند، که این اوضاع باعث وابستگی هر چه بیشتر این صنایع به شرایط

موجود در شهرهای جهانی می‌شود. بنابر این جهانی شدن، لیبرال شدن و -در برخی موارد- خصوصی سازی صنایع ملی پیشین، ممکن است باعث تشدید جذابیت‌های اقتصادی شهرهای بزرگ و بدتر شدن شرایط توسعه‌ای با توجه به موارد فوق گردند. علاوه بر این، بسیاری از کشورها در حال حاضر سیاست‌های منطقه‌ای، که با هدف تمرکز زدایی در داخل کشور پیاده شده بودند، را به خاطر موانع بودجه‌ای و یا تعریف مجدد اهداف سیاست‌های اقتصادی، که منجر به عدم حمایت از بازارهای داخلی و گرایش به افزایش صادرات در بخش‌های صنعتی و خدماتی می‌شوند را، ترک گفته‌اند. در برخی موارد این امر موجب شروع مباحثه‌های بین منطقه‌ای جهت جذب و انجام سرمایه‌گذاری‌های جدید شده است، که باز هم در این صورت نیز فعالیت‌های پیشرفته به سمت شهرهای بزرگ سرازیر می‌شوند و مناطق دیگر چنانچه توانایی جذب این سرمایه‌ها را داشته باشند هزینه سنگینی بابت آن پرداخت می‌کنند- به ویژه برای سرمایه خارجی، که این امر موجب تشدید ضعف ظرفیت اقتصادی ملی و منطقه‌ای جهت آرایه کالاهای عمومی می‌شود. عرضه کالاهای سرمایه‌گذاری شده تنها جهت رقابت موثرتر در اقتصاد جدید جهانی صورت می‌پذیرد.

بسیاری از تلاش‌هایی که اکنون در کشورهای در حال توسعه جهت مبارزه با مشکلات شهری می‌شوند، در چارچوب سیاست‌هایی است که ناکافی به نظر می‌رسند، و یا از کشورهای توسعه یافته وارد بستر اجتماعی شده‌اند که اساساً در عمل نتایج بدتری را نشان داده‌اند. برای مثال، تجربه خصوصی سازی خدمات شهری در برخی نقاط به اجرا درآمده است. اما خصوصی سازی در بستری که بسیاری از خدمات و زیر ساخت‌های جهانی را تا به حال آماده نکرده است شکست‌های اقتصادی قدیمی را بدتر می‌کنند. حقوق تجاری در خدمات خاصی- نظیر فروش مجدد آب- به نظر می‌رسد که در کوتاه مدت موجب رشد شود، اما کمترین کمک را به کسانی خواهد کرد که فاقد زیر ساخت‌های لازم باشند. تمرکز زدایی از مالیات‌گیری و زیر ساخت‌ها به نظر می‌رسد که مناطق غنی تر را قادر می‌سازد تا منابع بیشتری را برای رفع مشکلات خود اختصاص دهند، با فرض این که آنها منابع

مدیریتی لازم جهت انجام این کار را دارند، ولی نتیجه این امر افزایش اختلافها در داخل منطقه خواهد بود. تمرکز زدایی سیاسی، که شامل فعالیت سازمانهای غیر دولتی^۱ و انجمنهای عام می شوند، ممکن است در تحقق جامعه‌ای دموکراتیک تر و بسیج قسمت خاصی از جمعیت محروم یاری رسان باشد، اما تصور پر نمودن فاصله بین غنی و فقیر امکان پذیر به نظر نمی‌رسد.

نتیجه گیری

تحولات اخیر جهانی شدن منجر به پیدایش شهرهای جدیدی شده است که از میزان نفوذ و اثر گذاری شگرفی برخوردار هستند. هر چند درباره چستی و خصوصیت‌های این "شهرهای جهانی" هنوز اختلاف نظر وجود دارد، ولی دیدگاه‌های گوناگون همگی به چند ویژگی به عنوان مشخصه‌های این شهرها اشار دارند: جمعیت زیاد که دردل خود تخصص‌ها و مهارت‌های زیادی را جا داده است و به همین خاطر نیز شهر جهانی باید بتواند نیازها و خواسته‌های گروه‌های از نظر فرهنگی و سلیقه‌ای متفاوت را برآورده کند. دارا بودن موسسه‌ها و امکانات پیشرفته در زمینه فعالیت‌های اقتصادی و اطلاعاتی از دیگر ویژگی‌های شهرهای جهانی است. زیرا در دنیای معاصر، حوزه‌های گوناگون زندگی چنان در هم آمیخته شده‌اند که برای انجام برخی فعلیت‌های اقتصادی و تجاری، ملاحظات سیاسی و فرهنگی نیز اهمیت در چندان دارند، بنابراین کثرت گرایی فرهنگی (مثلاً مذهبی، قومی، زبانی و...) از الزامات شهر جهانی است.

منابع

- 1- Abu Dhabi urban Planing Council(2011). [Http://UP. Gov.ae/abu-dhabi-2030.aspx?lang=en-us](http://UP.Gov.ae/abu-dhabi-2030.aspx?lang=en-us)
- 2- Castells,M.,(1996) *The Rise of Network Society*, Oxford:Blackwell
- 3- Doel, M. & Hubbard, P., (2002), "Taking world Cities Literally: Marketing the City in a Global Space of flows", *City*, vol.6, no.3,pp.351-368.

1 NGOs

- 4- Friedmann, J., (1986) 'The world city hypothesis', *Development and Change*, 17:69-83
- 5- Ga. Wc. (1999). *Research Bulletin 5*, GaWc, Loughborough University, 28 July 1999
- 6- Hall, P. (1966) *The World Cities*, London; Heinemann publications
- 7- Hall, P. (1995a) 'The Future of Cities in Western Europe', *European Review*, 3, 161-169
- 8- Hall, P. (1995b) *Towards a General Urban Theory*. In: Brotchie, J., Batty, M., Blakely, E., Hall, P., Newton, P. (ed.) *Cities in Competition: Productive and Sustainable Cities for the 21st Century*, 3-31.
- 9- Jacobs, J., (1984) *Cities and the Wealth of Nations*, New York: Vintage.
- 10- Malanga, S., (2005) 'Florida Daze', *City Journal* Spring 2005, website www.city-journal.org/ accessed September 2005
- 11- Sassen, S (2003) *-The global: strategic site/new frontier*
- 12- Sassen, S., (1991) *The Global City*, Princeton, NJ: Princeton University Press
- 13- Sassen, s. (2001). "The city: Between Topographic Representation and spatialized power Projects" *Art journal* , v.40, no, 2, summer.
- 14- Stockholms, the city , (2011). <http://www.International>.
- 15- Stockholms. Se/ Futre-Stockholms/ vision 2030.
- 16- Sydney2030.(2011). *Green-global-connected* <http://www.Syclney2030.com.au>
- 17- Taylor, P.J. (2000). *World cities and territorial states under conditions of contemporary globalization*, Elsevier. 19:5-32
- 18- Taylor, P.J., (2004) *world city Network-A Global Urban Analysis*, New York: Routledge
- 19- Wang, chi-Mao & Jou, Sue-Ching. *An Emerging Global City? A Real Estate Perspective*. [Gr103.aca.ntu.edu.tw/gdoc/D962, 2002a.pdf](http://Gr103.aca.ntu.edu.tw/gdoc/D962_2002a.pdf)
- 20- Wei, Y.D. and D. Yu (2006). *State policy and the globalization of Beijing: emerging themes*, Elsevier. 30:377-395
- 21- Melbourne: Longman Australia
- 22- World city Information. (2010). "Global Cities Index 2010" in [http://www.city-infos.com / global – xities-index-2010](http://www.city-infos.com/global-xities-index-2010).